

AVALUACIÓ DEL PROJECTE FILOSOFIA 3/18

Francesc Martínez-Olmo. Cap de recerca de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona

DISSENY DE L'AVALUACIÓ DEL PROJECTE

El mètode principal d'aquest estudi, dut a terme al llarg de l'any 2011, ha estat la recerca avaluativa per enquesta, *ex-post-facto*, que combina estratègies quantitatives i qualitatives (qüestionaris i entrevistes). S'han triangulat les fonts i les estratègies d'obtenció d'informació, tal com es detalla en els subapartats següents. L'avaluació s'ha centrat tant en diversos aspectes del disseny, com del procés d'aplicació i dels resultats del projecte Filosofia 3/18.

■ Fonts d'informació

Un cop revisats els estudis existents que tracten l'avaluació en el marc del projecte Filosofia 3/18 (De Puig, 2011; Lipman, 1995; Terricabras, 1995), en aquest article s'ha considerat oportú aprofundir en els coneixements i les opinions que poden aportar els agents següents:

- **Experts.** En l'àmbit de la filosofia i la pedagogia, trobem a Catalunya professionals i acadèmics que han treballat, des de diverses perspectives, alguns dels temes centrals d'aquest estudi. La seva visió, alhora propera a la filosofia i amb una certa distància de l'aplicació del projecte, es valora com una aportació que permetrà reflexionar més profundament sobre les dades obtingudes en l'estudi.¹
- **Docents.** L'opinió dels principals agents impulsors i aplicadors del projecte és clau per conèixer l'estat en què es troba l'evolució del projecte a Catalunya. Actualment, es té constància de quasi 700 mestres i professors que estan implicats en el projecte; cadascun d'ells té una vivència sobre el projecte que convé conèixer en detall.
- **Equips directius.** El projecte Filosofia 3/18 està pensat de tal manera que alguns dels seus efectes s'han de reflectir més enllà dels alumnes i de les aules. Per altra

1. Les persones escollides, que complien els criteris d'adequació al perfil indicat d'experts, van ser Carla Carreras, Josep M. Terricabras, Jordi Nomen, Josep M. Puig i Mercè Serrat.

banda, és sabut que l'èxit en l'aplicació del projecte Filosofia 3/18 ve condicionat pel suport dels equips directius. Per aquests motius, també és primordial tenir present l'opinió de les persones que tenen una visió institucional i organitzativa del centre educatiu.

- **Estudiants.** L'opinió dels principals destinataris del projecte, els estudiants, també és fonamental en l'avaluació del projecte. Atès, però, que aquesta informació ja ha estat tractada en un estudi previ (De Puig, 2011), s'ha optat per centrar la recollida d'informació en la resta d'agents implicats, tot aprofitant les conclusions de l'estudi citat.

Es té constància de quasi 700 mestres i professors que estan implicats en el projecte

■ Tècniques d'obtenció d'informació

L'obtenció d'informació per a l'estudi es va dividir en diverses fases. En primer lloc, es va preparar un guió d'entrevista per als experts. Les entrevistes, aplicades de manera presencial, van ser enregistrades i de cadascuna d'elles, posteriorment, es va elaborar una síntesi que va ser revisada i validada pels entrevistats. El treball de camp es va dur a terme al mes de juliol de 2011, excepte en un cas que es va haver de fer al mes de novembre.

En segon lloc, es van dissenyar dos qüestionaris *ad hoc* per recollir les opinions dels docents i dels equips directius. Abans d'enviar els qüestionaris, es va fer arribar als destinataris una carta explicant l'estudi i convidant a participar-hi. El treball de camp, aplicat per via telemàtica, es va dur a terme la segona

S'han analitzat les entrevistes a cinc persones expertes i les respostes als qüestionaris de 177 docents i 76 equips directius

quinzena del mes d'octubre pel que fa als docents i la segona setmana del mes de novembre pel que fa als equips directius. La població de docents i centres que apliquen el projecte Filosofia 3/18 ha estat determinada pel registre que duu el GrupIREF. En total s'han analitzat les respostes de 177 docents i 76 equips directius.

RESULTATS OBTINGUTS

La mitjana d'anys que els docents han estat implementant personalment el projecte Filosofia 3/18 és de quatre. Un 37% tenen una experiència amb el projecte inferior a quatre anys i un 30% hi tenen una experiència de set anys o més. D'acord amb l'opinió dels equips directius, la mitjana d'anys que els centres han aplicat el projecte és de cinc (hi ha un 26% dels casos amb una experiència inferior a

quatre anys i un 42% dels casos amb set anys o més). La majoria de docents enquestats (90%) aplica el projecte al nivell d'educació infantil i/o primària.

L'àmplia majoria dels docents (91%) afirma que el projecte Filosofia 3/18 està integrat en el Projecte Educatiu de Centre (PEC); els equips directius ho corroboren en un 73% dels centres que han respost. Si s'analitza aquesta dada en funció del nivell educatiu, s'observa que és quan s'aplica a tota l'educació primària o en algun curs de l'ESO quan en el 100% dels casos està integrat en el PEC. En canvi, quan s'aplica només a l'educació infantil, aquest percentatge baixa fins al 88% (en la resta de casos està integrat en el 91%).

Els docents han implementat el projecte Filosofia 3/18 una mitjana de quatre anys. El projecte està integrat majoritàriament en el Projecte Educatiu de Centre

■ Motivació per aplicar el projecte i compliment d'expectatives

Els principals motius que s'addueixen per aplicar el projecte són, per ordre d'elecció, la manca de reflexió/raonament de l'alumnat (75% dels docents i 82% dels equips directius hi estan d'acord o totalment d'acord) i les dificultats d'expressió oral (57% dels docents i 54% dels equips directius). Al voltant d'una tercera part dels docents i un 47% dels equips directius afirma que els problemes de convivència també van ser una motivació.

Per altra banda, no s'han considerat majoritàriament motivacions d'actituds tals com la manca d'atenció a les aules (el 26% de docents i d'equips directius hi estan d'acord o totalment d'acord) i menys encara la falta de respecte entre l'alumnat i/o el professorat (hi estan d'acord el 14% dels docents i 23% dels equips directius).

Altres motivacions expressades específicament pels docents (en l'apartat per respondre de manera oberta a la pregunta del qüestionari) giren a l'entorn de les opinions següents:

- Utilitzar una eina perquè l'alumnat pensi i reflexioni de manera autònoma (23% dels casos).
- Dur a terme un projecte que s'ajusti a la línia de l'escola (15%).
- Estar sensibilitzat per la formació rebuda sobre el projecte (9%).
- Fomentar entre l'alumnat l'esperit crític envers el món que l'envolta (7%).
- Fomentar el diàleg entre l'alumnat (7%).
- Utilitzar una eina perquè l'alumnat respecti les opinions dels altres (7%).

- Propiciar que l'alumnat aprengui a argumentar (6%).
- Tenir un espai curricular de reflexió fora de la classe-matèria (5%).
- Fomentar diverses capacitats de l'alumnat (4%).
- Tenir la necessitat que l'alumnat adquireixi habilitats socials (3%).
- Incorporar noves metodologies que incideixin en altres àrees curriculars (3%).

Els principals motius adduïts per aplicar el projecte són la manca de reflexió/raonament de l'alumnat i les seves dificultats d'expressió oral. També els problemes de convivència

Pel que fa al compliment de les expectatives inicials respecte al projecte, un 92% dels docents i un 87% dels equips directius manifesten que hi estan d'acord o totalment d'acord. Només un 1% diu que hi està en desacord i la resta (un 7% dels docents i un 12% dels equips directius) se situa en un punt entremig (ni d'acord ni en desacord). Les raons adduïdes per no estar-hi d'acord (en tot cas esmentades per dos o tres docents com a màxim) són la incapacitat de donar continuïtat al projecte per inestabilitat de plantilles, les dificultats vinculades al tipus d'alumnat del centre, la necessitat de garantir la formació i la motivació del professorat i l'escassa utilitat del llibre de suport.

■ Efectes de l'aplicació del projecte en l'alumnat

En termes generals, tant els docents com els equips directius opinen que l'efecte més gran que ha tingut el projecte sobre l'alumnat és que ha contribuït a fer que pensi millor (vegeu la **taula núm. 1**).

En l'apartat obert en què els docents han pogut especificar altres efectes del projecte, s'han esmentat els següents:

- Ha fomentat entre l'alumnat el respecte per les opinions dels altres, encara que difereixin de les pròpies (15 casos).
- Ha ajudat a establir lligams i empatia entre l'alumnat (9 casos).
- Ha ajudat a la reflexió i estructuració del pensament de l'alumnat (7 casos).
- Ha potenciat l'autoestima de l'alumnat en veure que les seves aportacions són interessants i ben rebudes (7 casos).
- Ha propiciat que l'alumnat demani torns de paraula i sigui més pacient (1 cas).
- Ha fomentat l'esperit crític entre l'alumnat (1 cas).

L'efecte del projecte que més ha estat observat en l'alumnat per docents i equips directius és que l'ha ajudat a pensar millor

Taula 1 ■ Efectes del projecte Filosofia 3/18 en l'alumnat segons l'opinió dels docents

El projecte l'ha ajudat a:	Totalment en desacord/ En desacord	Ni d'acord ni en desacord	D'acord/ Totalment d'acord
Pensar millor	0%	8%	92%
Tenir més consciència democràtica	0%	14%	86%
Millorar en la comprensió i l'expressió oral	1%	10%	89%
Millorar en les destreses de convivència	1%	14%	85%
Ser més autònom intel·lectualment	1%	16%	83%
Ser més responsable	2%	31%	66%
Ser menys agressiu a l'escola/institut	8%	46%	46%

Milliores respecte a la manera de pensar

En concret, respecte a les millores sobre la manera de pensar de l'alumnat, els docents han opinat majoritàriament que estan d'acord o totalment d'acord en els aspectes següents, per ordre d'intensitat. Valoren que l'alumnat:

- Sigui més capaç de trobar raons a les seves opinions (94%).
- Mostri més respecte per les idees dels altres (92%).
- Participi de manera més constructiva, creativa i curiosa (92%).
- Sigui més flexible en les seves opinions (87%).

Milliores respecte a la comprensió i l'expressió oral

Les millores, en detall, sobre la comprensió i l'expressió oral es concreten en les següents. Valoren que l'alumnat:

- Analitzi més el significat dels conceptes (72%).
- Faci un ús de vocabulari més matisat (60%).
- Tingui més cura en l'ús de la llengua (58%).

Millores respecte a l'autonomia intel·lectual

Les millores específiques sobre l'autonomia intel·lectual de l'alumnat s'ordenen de la manera següent en funció del percentatge de docents que hi estan d'acord o totalment d'acord. Valoren que l'alumnat:

- Argumenti millor (90%).
- Apliqui criteris més sovint (73%).
- Doni més exemples i contraexemples (67%).

Millores respecte a la consciència democràtica

Respecte a la consciència democràtica, les millores específiques són que l'alumnat:

- S'escolti i parli més entre si (87%).
- Sigui més capaç d'avançar en un diàleg (86%).

Millores respecte a la responsabilitat

Pel que fa a la responsabilitat de l'alumnat, les millores específiques són que:

- Entrellaci més les intervencions construint coneixement a partir de les aportacions anteriors (79%).
- Reafirmi o rectifiqui més sovint les pròpies opinions (77%).
- Vegi més els errors i reculli o busqui noves alternatives (72%).

Millores respecte a les destreses de convivència

Les millores específiques respecte a les destreses de convivència, ordenades pel nombre de docents que hi estan d'acord o totalment d'acord, són que l'alumnat:

- Sigui més tolerant amb les opinions dels altres (88%).
- Participi activament millor (85%).
- Dialogui i investigui d'una manera més col·laborativa i cooperativa (82%).
- Sigui més observador/a (82%).
- S'ajudi i cooperi mútuament més sovint (81%).
- Respecti els companys més que abans (78%).
- Pensi més les seves intervencions abans de demanar la paraula (78%).
- Tingui millor autoestima (78%).

■ Contribucions generals a l'educació

S'ha recollit l'opinió dels efectes que ha pogut tenir el projecte Filosofia 3/18 sobre un seguit d'objectius generals de l'educació. Els docents estan d'acord o totalment d'acord que aquests efectes són:

- Fer l'alumnat més raonable (94%).
- Contribuir a la construcció de la personalitat de l'alumnat (88%).
- Educar sentimentalment l'alumnat (85%).
- Contribuir a l'educació de la ciutadania i la democràcia (82%).
- Tenir present la diversitat, en els continguts i en les estratègies. (79%).

Més d'un 90% de docents i d'equips directius considera que l'aplicació del projecte F 3/18 té un caire globalitzador o transversal, aplicable en situacions de la vida quotidiana

A més a més, cal destacar l'elevat nombre, tant de docents com d'equips directius, que estan d'acord o totalment d'acord que l'aplicació del projecte F 3/18 a l'aula té un caire globalitzador o transversal (95% dels docents i 90% dels equips directius) i que el projecte és aplicable en situacions de la vida quotidiana (96% dels docents i 97% dels equips directius).

En l'apartat per respondre de manera oberta a aquest tema, els docents han manifestat comentaris al voltant de la idea següent:

- El projecte ha fomentat el creixement de l'alumnat com a persones crítiques, democràtiques i autònomes (5 casos).

A més a més, en l'apartat d'observacions generals del qüestionari aplicat als docents, s'han manifestat les opinions següents. El projecte:

- Incentiva a pensar, raonar i reflexionar (5 casos).
- Ha permès introduir canvis metodològics més enllà de l'assignatura de filosofia (5 casos).
- Ha contribuït al creixement personal de l'alumnat i del professorat (5 casos).
- És difícil valorar els efectes del projecte a l'educació infantil (3 casos).
- Ajuda a millorar l'atenció i la participació de l'alumnat (2 casos).

■ Avaluació proposada pel projecte Filosofia 3/18

El mateix projecte Filosofia 3/18 considera diversos aspectes relacionats amb l'avaluació. A la **taula núm. 2** es resumeix l'opinió dels docents en aquest aspecte.

Taula 2 ■ Opinió dels docents sobre l'avaluació en el marc del projecte Filosofia 3/18

	Totalment en desacord/ En desacord	Ni d'acord ni en desacord	D'acord/ Totalment d'acord
L'avaluació resulta útil per millorar	3%	18%	79%
Resulta fàcil seguir les orientacions del projecte F 3/18 per avaluar les sessions	8%	28%	64%
S'aplica l'avaluació figuroanalògica	12%	26%	61%
L'alumnat s'autoavalua amb més rigor	6%	33%	61%
Resulta fàcil seguir les orientacions del projecte F 3/18 per avaluar l'alumnat	8%	35%	57%

■ Formació i efectes del projecte en el professorat

Formació rebuda pel professorat

Consultat el col·lectiu docent sobre si la formació que ha rebut per aplicar el projecte Filosofia 3/18 ha estat adequada, tant un 87% dels docents com dels equips directius afirmen estar-hi d'acord o totalment d'acord, mentre que al voltant d'un 3% afirma estar-hi en desacord o totalment en desacord. En l'apartat d'observacions generals del qüestionari, dos docents han manifestat que caldrien més sessions de formació i dos casos més destaquen positivament el suport i la capacitat motivadora dels formadors. A més a més, cinc docents opinen que el projecte ha contribuït al creixement personal del professorat.

El 87%
dels docents i dels
equips directius considera
correcta la formació
rebuda per aplicar el
projecte F 3/18

Efectes de l'aplicació del projecte en el professorat

Davant les preguntes que s'han fet als docents sobre els efectes que ha tingut l'aplicació del projecte Filosofia 3/18 sobre ells mateixos, la seva opinió manifesta que, en primer lloc, ha fet que incorporin canvis metodològics (un 89% dels docents hi està d'acord o totalment d'acord; en canvi només ho considera així un 66% dels equips docents) i, en segon lloc, que reflexionin més sobre la seva pràctica docent (87% dels docents i 72% dels equips directius), així com que escoltin més l'alumnat (87% dels docents i 72% dels equips directius). A més a més, en l'apartat per respondre de manera oberta aquest tema, els docents han esmentat les opinions següents. El projecte:

- Fomenta el creixement personal del professorat (4 casos).
- Ha introduït canvis en les metodologies d'aula, no només a l'assignatura de filosofia (4 casos).
- Les classes són més participatives (3 casos).
- Manca formació per avaluar el programa (2 casos).

■ Condicions que afecten l'aplicació del projecte

Davant la possibilitat que l'èxit del projecte pogués estar condicionat per determinats factors, els docents van identificar en primer lloc el nombre excessiu d'alumnat i la inestabilitat dels claustres docents; amb menor grau d'acord, però encara amb una tercera part d'acord, la manca d'un espai curricular específic i problemes d'horaris. La **taula núm. 3** mostra els detalls d'aquesta opinió.

Les condicions observades pels equips directius no coincideixen amb les dels docents. Així, els equips directius han identificat com a principals inconvenients a l'hora d'aplicar el projecte la inestabilitat dels claustres docents (68%) i la manca d'un espai curricular específic (48%). En segon terme, els problemes d'horaris (39%) i el nombre excessiu d'alumnat (33%). Per últim, un 20% dels equips directius està d'acord o totalment d'acord que la manca d'espais físics adequats ha estat un inconvenient.

A més a més, en l'apartat d'observacions generals del qüestionari, tres docents han manifestat que falta material didàctic de suport. També s'han rebut algunes observacions específiques per part dels docents que fan referència a la dificultat de dur a terme el projecte atesa l'elevada mobilitat del professorat i la manca d'un horari lectiu més extens.

Els docents i els equips directius coincideixen que la inestabilitat dels claustres docents és el factor que condiciona el desenvolupament del projecte

Taula 3 ■ Opinió dels docents sobre aspectes que han condicionat l'èxit del projecte

	Totalment en desacord/ En desacord	Ni d'acord ni en desacord	D'acord/ Totalment d'acord
Nombre excessiu d'alumnat	38%	24%	38%*
Inestabilitat dels claustres docents	46%	16%	38%
Manca d'un espai curricular específic	46%	22%	31%
Problemes d'horaris	54%	14%	32%
Manca d'espais físics adequats	52%	22%	26%

* En els casos dels docents que apliquen el projecte a tota l'educació infantil, aquest percentatge s'eleva fins al 52%.

CONCLUSIONS

Els resultats exposats permeten arribar a unes conclusions fonamentades en l'opinió d'experts, de docents que apliquen el projecte Filosofia 3/18 en aules de centres educatius de Catalunya i de membres d'equips directius de centres catalans que apliquen el projecte. Aquestes conclusions són, en síntesi, les que s'exposen en els apartats següents.

■ Potencial educatiu del projecte Filosofia 3/18

En aquest apartat s'integren les conclusions referents al potencial educatiu del projecte Filosofia 3/18, la motivació per aplicar el projecte, els efectes que té en l'alumnat així com les contribucions generals que fa a l'educació.

Els principals potencials del projecte Filosofia 3/18, exposats per docents i equips directius, es fonamenten en el fet que promou una visió de la filosofia com una construcció conjunta del coneixement; incideix en conceptes com la bellesa, la veritat, l'amor, la mort, la frustració, etc., que no sempre s'aborden en altres matèries.

En concret, es considera que promou el **raonament** com a competència bàsica a partir del rigor, l'argumentació i el diàleg. Més del 90% de docents i d'equips direc-

tius manifesten que el projecte ha tingut com a efecte que els estudiants acabin pensant millor. De fet, la manca de reflexió i raonament entre els estudiants és la principal raó que s'addueix per iniciar el projecte i són molts els docents que reconeixen que el projecte ha fet que l'alumnat argumenti millor (90%), sigui més capaç de trobar raons a les seves opinions (94%) i sigui més autònom intel·lectualment (més del 80%).

El projecte fa que els alumnes **llegeixin i parlin**, i a partir d'aquí reflexionin, es facin més **crítics** i s'avesin a preguntar els perquè. Al mateix temps, fa que els alumnes s'adonin que són els **protagonistes** del seu aprenentatge i de l'aula i que, per tant, han de **participar-hi**. De fet, les dificultats d'expressió oral són la segona causa que motiva l'aplicació del projecte. Recordem que quasi el 90% dels docents manifesta que el projecte ha fet millorar la comprensió i l'expressió oral dels alumnes.

Altres concrecions del potencial educatiu del projecte rau en el desenvolupament de la capacitat de treure conclusions, problematitzar, donar exemples i contraexemples. Tot i que els resultats són prou positius, encara queda però, un marge de millora per promoure que els estudiants reafirmen o rectifiquin més sovint les seves pròpies opinions i que vegin més els errors i recullin o busquin noves alternatives.

El projecte F 3/18 fa que l'alumnat s'adoni que és el protagonista del seu aprenentatge i de l'aula i que, per tant, ha de participar-hi

De cara a la **convivència**, el projecte promou que un mateix fet es pugui veure des de distints punts de vista, alhora que afavoreix la **gestió de les emocions** i el valor del **respecte**, com a condició del diàleg. Ajuda a desenvolupar la tolerància, el saber escoltar i la capacitat d'avançar en un diàleg. En aquest sentit, cal recordar que els problemes de convivència són la tercera causa que motiva l'aplicació del projecte. Menys d'un 50% dels docents, però, manifesta que el projecte ha contribuït a reduir l'agressivitat a l'escola.

A més a més, es reconeix que el projecte millora **l'autoestima** de l'alumne i la **cohesió** del grup. Els alumnes han d'aportar al grup allò que saben, allò que els preocupa i les seves experiències, i per això han de ser generosos i col·laboratius. En línia amb aquesta idea, quasi un 90% dels docents reconeixen que el projecte promou la construcció de la personalitat de l'alumnat.

El projecte millora l'autoestima de l'alumnat i la cohesió del grup

■ Potencial innovador del projecte

En opinió dels experts, el projecte es fonamenta en la pedagogia activa constructivista i tracta l'activitat filosòfica amb una metodologia actual i original. Combina l'impuls de la creativitat, la traducció i l'ús de llenguatges diversos (artístic, cinematogràfic, teatral, etc.). Fins i tot, els mateixos productes dels alumnes són innovadors.

Per altra banda, en alguns casos, encara són innovadors fets com ara posar els alumnes en rotllana, avaluar formativament i deliberar en grup sobre qüestions ètiques.

En definitiva, es considera que el projecte està viu i que continuament es poden trobar nous recursos sobre el projecte.

El projecte es fonamenta en la pedagogia activa constructivista i tracta l'activitat filosòfica amb una metodologia actual i original

■ Aplicabilitat a la realitat educativa catalana

L'objectiu del projecte és prou transversal com per ser aplicable a una realitat diferent de la que va ser el seu origen. Alhora, els materials són flexibles i es poden adaptar fàcilment. Una mostra evident de la seva aplicabilitat és que una gran majoria de centres tenen integrat en el seu PEC el projecte Filosofia 3/18.

En el context actual de major pluralitat, multiculturalisme i complexitat de la realitat catalana, el projecte encara té més sentit. Hi ha experiències molt positives a les nostres aules amb alumnes nouvinguts, els quals es troben amb comunitats de recerca que els acullen i els ajuden a verbalitzar els seus nous vincles. D'acord amb l'opinió d'algun equip directiu, davant d'una societat cada vegada més diversa i multicultural, el projecte va cobrir la necessitat de donar unes bases per preparar futures persones per conviure en societat raonant i pensant per si mateixes però democràticament. En definitiva, es considera que el projecte promou l'educació per la ciutadania.

De vegades, els efectes del projecte es transfereixen a l'àmbit familiar i promouen així la continuïtat educativa entre escola i família

A més a més, quasi la totalitat de docents i d'equips directius reconeixen que el projecte té un caire globalitzador o transversal i que és aplicable en situacions de la vida quotidiana. De vegades, els efectes del projecte es transfereixen a l'àmbit familiar i promouen així la continuïtat educativa entre escola i família.

■ Característiques del material curricular del projecte

En termes generals, el material és considerat molt rellevant, pertinent, clar, sistemàtic, eficaç, que facilita la planificació i l'avaluació.

El projecte és **sistemàtic** tot i que es reconeix que la realitat educativa supera la sistematització absoluta. De tota manera, algun equip directiu esmenta que gràcies al projecte es pot treballar de manera sistemàtica la reflexió i la construcció del pensament.

Pel que fa a la **planificació**, però, resulta que a la pràctica es molt difícil de preveure què succeirà o el temps que ocuparà una activitat. El professorat ha d'estar molt atent al desenvolupament de les sessions. A més a més, la planificació ha de ser compartida amb l'alumnat.

Utilitzar la **narrativa** per provocar la reflexió és ben considerat, ja que l'exposició a situacions concretes provoca moltes possibilitats de discussió i de diàleg. El projecte no genera disputes d'opinions sinó clarificacions de la realitat. A més a més, el recurs narratiu és considerat essencial com a mitjà per arribar a l'universal a través del concret.

Els **relats** captiven els estudiants, tot i que alguns d'ells poden resultar antiquats i, per tant, s'haurien de revisar. Es reconeix que són molt densos i que cal saber-los treballar.

Les **guies** no constitueixen un solucionari, però són molt útils ja que donen pistes, suggeriments i estímuls. Inclouen prou referències temàtiques i conceptes clau. Tot i així, costen de manegar si no es té prou experiència, i algun docent les acaba considerant com d'escassa utilitat. Per la seva banda, el **manual** ajuda, entre altres coses, a aprendre a conduir un diàleg.

Pel que fa a l'**avaluació** proposada pel projecte, és la dimensió que té una valoració més baixa per part dels docents. Tot i que quasi un 80% afirma que l'avaluació resulta útil per millorar, menys de dues terceres parts afirmen que resulta fàcil seguir les orientacions del projecte per avaluar les sessions i per avaluar l'alumnat o que el projecte tingui com a efecte que l'alumnat s'autoavalui amb més rigor.

L'avaluació
proposada pel
projecte és la dimensió
que té una valoració
més baixa per part
dels docents

■ Formació i efectes del projecte en el professorat

Quasi un 90% del professorat afirma que la formació rebuda sobre el projecte ha estat adequada. També s'afirma que la formació acaba sensibilitzant els docents i els motiva per iniciar el projecte als seus centres, fins i tot en diverses àrees a més a més de la filosofia.

En termes generals, el projecte acaba transformant el professorat, fins i tot en la seva vessant personal (dóna una major consciència de la creació pròpia de criteris i de la millora d'habilitats de pensament).

Quasi un 90% dels docents afirma que el projecte ha fet que incorporin canvis metodològics, tot i que aquests canvis només són reconeguts per un 70% aproximadament dels equips directius. Aquests mateixos percentatges els trobem quan es pregunta si el projecte ha fet que el professorat reflexioni més sobre la seva pràctica i quan es pregunta si ha fet que el professorat escolti més l'alumnat.

La participació en el projecte transforma el professorat, a nivell professional i personal

En opinió d'alguns equips directius, el projecte ha fet que el professorat intervingui de manera diferent davant dels conflictes, ja que fa pensar als alumnes i introdueix la negociació.

■ Condicions que afecten l'aplicació del projecte

Tot i que més d'un 90% dels docents i més d'un 80% dels equips directius afirmen que l'aplicació del projecte ha satisfet les seves expectatives, es reconeix àmpliament, per més d'una tercera part dels docents i més de dues terceres parts dels equips directius, que un dels motius que ha fet que no s'acomplissin les expectatives és la **inestabilitat de les plantilles**. En aquesta línia, al principi en alguns centres tot el claustre va rebre la formació, però amb els anys ha anat arribant nou professorat sense formació, cosa que fa que costi seguir amb el projecte. A més a més, en ocasions, alguns docents manifesten que no han pogut rebre la formació necessària.

Una altra dificultat destacada, tant per docents com per equips directius, és el **nombre excessiu d'alumnat** a les aules.

La inestabilitat de les plantilles és el principal motiu que distorsiona l'aplicació del projecte

En alguns casos el projecte ha hagut de deixar d'aplicar-se com a tal per **manca d'un horari més extens** a les aules, tot i que algun centre l'ha pogut integrar en altres matèries (socials, naturals, tutoria i assemblea).

Per altra banda, alguns equips directius esmenten que la participació dels centres en diversos projectes ha fet que finalment se'n prioritzi un sobre l'altre.

RECOMANACIONS

A partir dels resultats obtinguts i de les conclusions exposades en els apartats anteriors, tot seguit s'apunten unes recomanacions que es considera que podrien millorar l'aplicació del projecte Filosofia 3/18.

■ Sobre el disseny del projecte

- Millorar la presentació d'alguns materials.
- Fer les guies més útils.
- Millorar les orientacions del projecte per avaluar les sessions i l'assoliment de les capacitats i competències bàsiques de l'alumnat.
- Incloure en el projecte nous aspectes per tal que alguns conceptes filosòfics no esdevinguin repetitius al llarg de tots els nivells.
- Proposar activitats més diversificades sobre aprendre a conviure.

■ Sobre la formació docent

- Proposar a les universitats, en els estudis de mestre, professorat de secundària i pedagogia, la inclusió amb més profunditat del coneixement del projecte Filosofia 3/18.
- En la formació docent sobre el projecte, convé insistir en aprendre a plantejar preguntes pertinents que moguin el relat concret de nens que parlen cap a una discussió centrada en les inquietuds dels alumnes que llegeixen els relats.
- Insistir en el potencial del projecte per promoure el pensament alternatiu entre els estudiants, fent-los reconèixer els seus propis errors, la possibilitat de rectificar i la cerca d'alternatives.
- Donar eines d'avaluació formativa.
- Oferir més formació.

■ Respecte a les institucions educatives

- Oferir línies de suport i recursos per poder actualitzar alguns materials del projecte.
- Promoure recerques que aportin coneixement sobre els efectes del projecte sobre-tot a l'educació infantil, ja que és un nivell educatiu en què el professorat no evidència els resultats amb tanta facilitat com en els altres.
- Identificar, validar, promocionar i transferir les bones pràctiques.
- Afavorir l'adscripció i continuïtat dels docents compromesos en projectes que reculli el PEC.

BIBLIOGRAFIA

De Puig, I. (2011). «Avaluant el projecte a les aules. Curs 2009-2010», *Butlletí Filosofia 3/18*, 87, 2-11.

De Puig, I. (2012). *Fer filosofia a l'escola*, Ed. Eumo, Vic

GrupIREF (2006). *Què és el projecte Filosofia 3/18?* <http://www.grupiref.org>

Lipman, M. (1995). *Filosofia a l'escola*. Vic, Ed. Eumo.

Pineda, D. (2006). «Entrevista a Matthew Lipman y a Ann Sharp». *Revista Internacional Magisterio*, 21.

Terricabras, J.M. (1995). «Què vol dir progressar en filosofia?», *Butlletí Filosofia 3/18*, 22, 1-8.

UNESCO (2007). *La Philosophie, une École de la Liberté. Enseignement de la philosophie et apprentissage du philosophe: État des lieux et regards pour l'avenir*. París: UNESCO. Disponible a: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001536/15360F.pdf> (original en francès) i <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001541/154173e.pdf> (traducció a l'anglès de la UNESCO).